

Írta: Kiss Éva

## A televízió káros hatásai az ifjúság fejlődésére

*„Egy demokratikus világ polgára, ha uralkodni akar azokon a hatásokon, amelyeket egzisztenciájára a film és a televízió gyakorol, ha ura akar maradni annak az egzisztenciának, és ki akarja vonni azt a közlési eszközök szoktatása alól, meg kell tudnia ismerni ezeknek a közlési eszközöknek szerepét és működését.”*

*Siegfried Mohrof*

Századunk embere forradalmi változások tanúja, tudatát az információk tömege ostromolja. A tanulás fontosságának, az állandó önművelésnek felismerése, az információéhség új intézményeket, új eszközöket teremtett, amelyek alkalmasnak látszanak a műveltség és a művészetek széleskörű terjesztésére.

Korunk egyik nagy találmánya a televízió. Alig van olyan találmánya az emberiségnek, melyről annyi ellentétes nézet került megfogalmazásra, mint a televízió.

„Aldás az emberiségre!” „Az emberiség jótevője!” „A művelődési térkép fehér foltjainak felszámolásának eszköze!” „A gyerek dadája, a fiatalok iskolája, a felnőttek szórakozása, az öregek társasága, a tömegek pihentetője és informálója!” „Különösen a gyermekek és a fiatalok személyiségének mélyebb rétegeit befolyásolja, a tudat alatti területeket vagy az álmot!”

„Az emberiség megrontója!” „Az aktivitás csökkentője!” „Idióta doboz!” „Elektronikus háziállat!” „A társadalom kábítószer!”

Világszerte kezdenek azonban odafigyelni az egyre súlyosabb gondot jelentő, és alig ellensúlyozható TV-videó ártalomnak nevezhető tünetcsoportra.

Az USA-ban, 1972-ben nyilvánosságra hozott eredmények: a televízióban és videokazettákon látható műsorokat az egyén és a társadalom magatartásának, életvitelének, erkölcsének rosszirányú változásáért felelősnek találták.

Huesmann és munkatársai vizsgálatai szerint különösen a 8-10 éves kor a legveszélyesebb az agresszív tv-adások nézése szempontjából.

Amerikában a tévézés és az erőszakos cselekedetek számának növekedése szorosan összefügg, mert a televíziózás elterjedése után az 1950-es években 10-15 év alatt megkétszereződött az elkövetett gyilkosságok száma (lásd a 60-as, 70-es évek politikai gyilkosságait is, pl. John Kennedy, Edward Kennedy, Martin Luther King, véres faji és diáktüntetések, fokozódó iskolai brutalitás).

A Család, gyermek, ifjúság több ízben foglalkozott a tömegkommunikációs eszközöknek a gyermekek fejlődésére gyakorolt hatásaival, azokkal a veszélyekkel, amelyeket a fejlettebb világban már megtapasztaltak és levonhatták azokat a fölöttébb negatív következtetéseket, amelyekre régióinkban csak elvétve történik figyelmeztetés. A tanulmány végén felsorolt publikációk, reméljük, segítenek a tájékozódni kívánóknak.

### Veszélyek

1. Csábító rossz példák, hamis ideálok: alkoholfogyasztás, szabados szexualitás, pornó, agresszivitás, bűnözés, drogfogyasztás
2. A filmekben látott, reálisan el nem érhető életmód miatti elégedetlenség, kórosan fokozódó anyagiasság
3. Neurotizáló szorongást kiváltó híradók, filmek, háborús események, balesetek, bűntények bemutatása, terrorizmus, krimik, akció-horrorfilmek
4. A televízió műsorához igazodó egyéni és családi „napirend”. Elmaradnak a közös családi esti beszélgetések, a családi kohézió fellazulásához vezet
5. A rendszeres tartós TV előtt ülés a fiziológiában mozgékony, kíváncsi, kreatív gyermeket tétlenségre, passzivitásra kényszeríti. A filmek nézése közben „kötelező” szótlanság, és a TV szűkre szabott nyelvezete – nem is beszélve a rengeteg trágárságról – a verbális elszegényedést eredményezi.
6. A rendszeres, tartós TV és vagy számítógép képernyője előtt való ülés számos testi fejlődésben elmaradás, károsodás oka lehet pl.:
  - A szív- és érkeringés életben várható terhelésekre felkészítő edzettség elmarad
  - A mozgáshiány miatt az izomzat egészséges fejlődése csökken
  - Tartósan egy helyben való ülés a scoliosist segíti elő.
  - Az idegrendszer fokozott igénybevétele, a rövid és nem pihentető alvás a figyelem, a koncentráció képesség, a szellemi teljesítő képesség csökkenését eredményezi. A gyors fény, színváltozások és a nagy decibelű hang, a gyógyszeresen jól beállított epilepsziás gyermekeknél rohamot válthat ki, de az egészséges személyeket is megviseli
  - A szabadidőt betöltő tévézés mozgáshiány miatt elhízáshoz vezet
  - Uemura szerint a látásfunkció megváltozik a tévézés folyamán.
  - Griffith úgy véli, hogy panaszokat okoz az állandóan ugyanarról a kis távolságról való merev nézés, kis látószög, nagy kontrasztos rezgő képek. Az okozott panaszok: fejfájás, látászavar, fáradtság, káprázás, kötőhártyagyulladás. Tíz évnél idősebb, buzgón tévéző gyermekek nagy része szemüveges. Griffith felmérése szerint a tévéből szerzett ismeretgyarapodás csökkent aktivitás és felelősségérzet, a gondolkodás nem racionális irányba való fejlesztésével jár együtt
  - Schober által leírt fényszegény viszonyok között megnövekvő „éjjeli rövidlátás”, amely a két dioptriát is elérheti. A TV alapszíne a kék, emiatt fokozódik a retina kifáradása és az adaptáció is nehezzé válik. Leginkább fárasztóak a szemnek és veszélyesek az idegrendszerre a képernyő váratlan „villámjelei”, felvillanásai, melyeket különösen videóklippek nézése közben tapasztalhatunk
  - Weston szerint a kétdimenziós TV-kép nem ad térélményt, ami huzamosan nagyon fárasztó és rontja a térlátást.

Bizonyított, hogy a TV alkalmas epilepsziás roham provokálására. Azt, hogy vizuális ingerre támadhat saceres roham, már a rómaiak is tudták. A fény „epileptogén” szerepét 1881-ben Gowers írta le először. Valamennyi, e témában kutató szerző megegyezik abban, hogy gyermekekre különösen veszélyes a TV sacer-provokatív hatása, mivel a gyermekek nagyon photoszenzibilisek.

Különösen veszélyes, hogy a fiatalok nem pihennek helyesen, mert a tévét pihenésnek tekintik. A tévé valós víziójával elbűvöli nézőjét, hatalmat szerez a gyengébb

ítéletű és ellenállású (csekélyebb műveltségű) néző felett. Optikailag megkötve, mással nem foglalkozhat a néző, teljes passzivitásra, „befogadásra kitértan” kapja a néző az izgató vizuális és auditív élményt. Fokozódik az élmény szuggesztivitása, ha a néző egyedül van. Itt válhat valósággá a kriminogén hatás.

Von Günther Mann a TV lehetséges ártalmait 3 pontban foglalja össze:

1. Behatárolja a szabadságot. Kevesebb idő jut a testi és lelki kikapcsolódásra: sportra, játékokra, zenére, kreativitásra
2. A gyorsan változó programok bő választékából nem tud választani, ez a gyermekeknél fokozott nyugtalanságot, koncentrációképtelenséget, alvászavarokat, agresszivitást von maga után
3. Gondot okoznak azok az információk, amelyeket a TV-reklámok közvetítenek. Ezek ételeket, italokat reklámoznak magas cukortartalommal. Számos látványos játékot, aminek megvásárlását a gyermek követeli a szülőktől, ennek minden anyagi és emocionális következményével.

### Hazai és nemzetközi statisztikai adatok

Hazánkban a tévéadások a szomszédos országokhoz hasonlítva későbbben és lassabban indultak el. Ennek részben gazdasági, részben politikai és technikai okai voltak. A fejlődés dinamikája azonban felzárkózott a nemzetközi átlaghoz. A gyermekek napi nézettségi ideje elérte a „jóléti” országok színvonalát.

Hazai felmérések szerint:

- A magyar családok 53%-ában két TV-készülék van. Eredménye annak, hogy a „TV-korszak” kezdetén vásárolt fekete-fehér vagy kisképernyős készülékeket hazánkban is hozzáférhető színes és nagyképernyős készülékek váltották fel.
- A műholdas adások vételi lehetőségének magasabb százaléka a lakótelepi bérházak, lakóközösségek közös parabola ill. kábeltelevíziós adásvétellel megvalósítható.
- A középiskolások 40%-a, az ált. iskolások 59%-a tévénézése az iskolai napokon is meghaladja az egészségre ártalmatlan kb. napi 1-2 órát. Az iskolaszüneti napokon a gyerekek 67%-a 4-6 vagy több órát nézi a tévét. Más tevékenységekkel eltöltött idők: játék; 1, 8 óra, beszélgetés: 1, 5 óra, olvasás 1, 3 óra. Legtöbbet a felső tagozatos (2, 6 ó/nap), legkevesebbet a középiskolások (2, 1 ó/nap) fordítanak tévé nézésére. A tévézésre fordított időt meghatározó, befolyásoló tényező: életkor, a gyermekek neme, az évszak, a hét napja, iskolai szünet, a szülők szociális-, műveltségi színvonala, tanultsága.

A Vöröskereszt által 1991-ben készült felmérés adatai szerint:

- A magyar felnőtt lakosság 85%-a naponta rádiózik, 83%-a naponta tévézik, és 79%-a olvas napilapot.
- A tévézés csúcsideje a 20-22 óra közötti idő, amikor átlagosan a felnőtt lakosság 55%-a ül a képernyő előtt. Ez az adat azonban igen nagy eltéréseket is hozhat, főleg fölfelé: pl. a Rabszolgasors c. sorozatnak volt olyan epizódja, amelyet a felnőtt lakosság 90%-a látott.

Ennek a felmérésnek az adatai bizonyítják, hogy az újdonságokra vonatkozó ismeretek legfőbb forrásai a tömegkommunikációs eszközök. Angol szakirodalom ír arról, hogy a BBC által készített Enstenders c. sorozat gyorsan vált népszerűvé. Ennek fiú hőse homoszexuális, aki AIDS-ben halt meg. Az angol elemzések szerint ez a sorozat többet segített az AIDS-szel szembeni tolerancia kialakításában, mint bármely, a témával kapcsolatos ismeretterjesztő műsor. (Egészségnevelés, 1993)

Összehasonlításként néhány külföldi adat:

M. Winn tanulmányában írja, hogy az amerikai fiatalok 4-5 órát nézik a tévét. Az óvodások 7-8 órát ülnek a képernyő előtt.

Smith vizsgálata alapján az amerikai fiatalok egy része 8-9 órát rabja a tévének. A 3 éves gyermekek napi 4 órát ülnek a tévé előtt.

Dietz és Strassburger valamint Deborach, akik hospitalizált gyermekeket vizsgáltak, mindannyian napi 4 óra tévézésről számolnak be.

Maletzke hamburgi kutatásának eredménye:

- A lányok jobban vonzódnak a tévéhez, mint a fiúk
- A tévét nézők később fekszenek le, mint a nem nézők
- Szülőket kérdezett a tévé hatásáról.

Előnyök:

- a tévé informál, képez és bővíti a tudást
- a tévé közvetítéseivel élményt nyújt, szórakoztat
- a filmeket és a világot hozza az otthonunkba

Hátrányok:

- arra csábít, hogy túl sokat nézzék, ezzel leköt
- megzavarja a családi életet
- eltorzítja a fantáziát, a játékos képzelőerőt
- eltávolít a munkától.

A tanulmány szerint a tévéző gyerekek keveset segítenek otthon, és a „felnőtt műsorok” érdeklik őket. A legkitartóbb tévézők a problémák elől menekülő állandó családi konfliktusban élő gyermekek. Ezek az elnyomott, a TV-ben teljesen beleélő gyermekek magányosak és igen agresszívek.

A hét napjain való tévézés változásai: péntek délután kezdődő emelkedés csúcsát szombaton és vasárnap éri el, majd a hétfői mélypont után, az iskolai hétköznapiakon az átlag alatt marad a tévé nézettsége.

A szülők iskolázottsága, szociális helyzete, a család érzelmi miliője és a gyermekek tévéhez kötöttsége közötti összefüggés: az iskolázottabb, harmonikusabb légkörben élő családok gyermekeinek kisebb a tévéhez kötöttsége, szemben az igénytelen, szegény és alacsonyabb iskolázottságú szülők gyermekeivel. Kiemelkedőbb a dysharmonikus, rendezetlen családi körülmények között élőknek a televízióhoz való fokozott kötöttsége.

Összefoglalva: a tartós, több órás tévézés eredményezte fizikai fáradtság, az agresszív filmekben látott üldözés, brutalitás – beleértve a mesék jelentős részét is – idegrendszeri izgalmi állapotot, zaklatottságot, rossz alvást eredményez a gyermekek egy

részénél. A filmekben látott események másnap is foglalkoztatják a tanulókat, elvonva figyelmüket a tanulástól, csökkentve koncentrációképességüket, rontva figyelmüket.

A televízió ma már szervesen hozzátartozik életünkhöz, az, hogy mint „jóbarát” vagy mint egy „nemkívánatos idegen” tolszik be az otthonunkba, attól függ, hogy hogyan élünk a tévé és videó adta lehetőségekkel: okosan, igényesen, mértékletesen, vagy igénytelenül, válogatás nélkül és mértéktelenül. Ez utóbbi esetben, mint bármely élvezeti szerrel, függőségi állapotba kerülünk a képernyővel és veszélyeztetjük saját, de elsősorban gyermekeink testi-fizikai, erkölcsi és szellemi egészségét.

Rothenberg mint korunk technikai fejlődésének ajándékát tekinti a televíziót. „A televízió lehetőséget nyújt a világgal való kapcsolattartásra, más népek és kultúrák megismerésére, ismeretek szerzésére, információk átadására. A tévé értékes természeti, művészeti és zenei programokat közvetít, kellő válogatással, tartalmas szórakozásra is módot ad” – idézi: Velkey professzor.

De felhívja a figyelmet a tévében, videókazetták műsoraiban látható egyes programok káros hatására, melyek elsősorban a gyermekek fejlődésére károsak, életvitelüket, magatartásukat nemkívánatos irányba befolyásolják, de hosszú távon veszélyeztethetik az egész társadalmat. Hiba és ezért helytelen lenne a tévét szubjektív megítéléssel egészében elmarasztalni és általa elérhető értékeket igénybe nem venni. De mulasztás lenne a válogatás nélküli és mértéktelen „TV-vel való élés” veszélyeinek fel nem ismerése.

Dr. Halász László 1976-ban fogalmazta meg, hogy mielőbb meg kell valósítani az ifjúság audiovizuális esztétikai nevelését, ugyanis az igénytelen, választásra képtelen ifjú nézőt a gyakori tévézés felületessé és műveletlenné teszi. Sürgős feladat az esztétikai nevelés, mert a tévémania és képzőn összevegyíti az értéktelent az értékessel, és elsikkasztja az alkotásokat.

Magyarországon a rendszerváltás előtt ügyeltek arra, hogy a gyermekműsorok az emberiség erkölcsi és szellemi értékeit nyújtsák a felnövekvőknek, életkori sajátosságaikat figyelembe véve. A rendszerváltás után gomba módra szaporodó kereskedelmi adók, kábeltelevíziók – melyen sok család számára elérhető a Cartoon Network-szinte megállás nélkül sugározzák szörnyfilmjeiket. A magyar televízió, amely két évtizede még Európa-szerte híres gyermekműsorok gyártója és megrendelője volt, kényszerűségből (?), ügyetlenségből (?) egyre több igénytelen, káros produkciót engedett programjába. Hogy miért találkozunk a közszolgálati tévében banditaképző erőszakot népszerűsítő gyermekprogramokkal? Mert ezek pénzt hoznak a házhoz. Barter-szerződés keretében kerülnek hozzánk, kénytelen az MTV sugározni őket. A szponzor nagy úr, pedig óriási szükség volna az olyan filmekre, sorozatokra, mint pl. a Váratlan utazás, amely a másik ember tiszteletére tanít, amely alkalmas arra, hogy a tévé nézőket mulattassa, tanítgassa ember-, és természetszeretetre, türelemre, megértésre, világlátásra. Talán nem is csak a gyermeknépre fér rá mindez a nemesebb materiából gyúrt tudnivaló. (Magyar Nemzet, 1996)

#### IRODALOM:

- Dr. Benjámín Spock: Csecsemőgondozás, gyermeknevelés Medicina Könyvkiadó, Budapest 1977
- Család, gyermek, ifjúság 1996/2
- Dr. Csepeli György: A meghatározatlan állat, Budapest 1993
- Dávid Ogilvy: A reklámról Park Kiadó 1992

- Egészségfejlesztés Környezetvédelem és Egészségnevelés JGYTF Kiadó, Szeged 1992
- Erdélyi Ildikó: A televízió a családban Tömegkommunikációs Kutatóközpont Alfaprint Kiadó, Budapest 1988
- Halász László: A képernyő tekintete Gondolat 1976
- Lócsei Gabriella: Nem csak pofonokban gyönyörködhet a gyermek, Magyar Nemzet 1996. 02.03.
- Dr. Nagy Andor: A televízió és a pedagógia Tankönyvkiadó, Budapest 1977
- Dr. Velkey László: Csecsemő-, kisdagondozás, nevelés Magyar Vöröskereszt 1992
- Dr. Velkey László: Barát vagy ellenség? A televízió káráról és hasznáról Védőnő 1996/2
- Dr. Velkey László: A televízió-, videónézés hazai gyakorlatának és hatásának megismeréséhez, Egészségnevelés 1996/3
- Dr. Velkey László: A válogatás nélküli, igénytelen és mértéktelen televízió-videónézés testi-lelki, szellemi károsító hatása Gyermekgyógyászat 1995/3
- Vetró A. – Csapó É.: Tömegkommunikáció és ifjúság Arimula Kiadó, Budapest 1991
- (Sugárné Kádár Júlia: A TV mese hatásának fejlődéslélektani hatása Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. Sajnos a tévében már nem lehet olyan meséket látni, amelyeket ez a könyv elemez, ezért nem szerepel idézet ebből a könyvből.)